

kteřá spolupracovala již na prvních výstavách Doteky pravěku a antiky I a II. V roce 2005 připravuje Muzeum hl.m. Prahy opět ve spolupráci s Fakultou humanitních studií UK další hmatovou výstavu, tentokrát na téma design. **Václav Matoušek**

Literatura:

Dufková, M. – Matoušek, V. 1994: Doteky pravěku a antiky I a II. Archeologické hmatové výstavy. *Muzejní a vlastivědná práce / Časopis společnosti přátel starožitností* 102, 129–139.

Rok trpaslíka

Není pochyb o tom, že trpaslík, zejména ten zahradní, bývá stejně tak milován, jako zatracován. V každém případě má však být studován, například proto, aby pro osobní a zcela svobodné hodnocení existovaly náležité podklady.

V Českých zemích je zatím vztah k trpaslíkům zahradním velmi problematický a celospolečenská hnutí chránící nebo dokonce odsuzující trpaslíky zahradní ještě neexistují. Vzhledem k překotně se rozvíjícím se tržním mechanismům jsou zejména některé české silnice již od počátku 90. let minulého století lemovány velkým množstvím trpaslíků zahradních (většinou polské výroby). U německých a rakouských turistů se pravidelně těší značné oblibě, zatímco Češi jsou ironičtí a setrvávají v názoru, že se jedná o tradiční a vysoce nevkusný kýč. V jistém slova smyslu mají pravdu, protože ti trpaslíci, kteří se prodávají u silnic jsou tzv. trpaslíci pokleslí a nemají s ušlechtilými a lidem pomáhajícími trpaslíky nic společného. Snad jen malý vzrůst a zdánlivě tradiční velikost a oblečení. Za nehoráznost je třeba považovat zejména trpaslice, které v tradiční mytologii zcela chybí a které jsou nezřídká prezentovány

v erotickém oblečení nebo smyslných polohách.

V této souvislosti je nutné ocenit mimořádný přínos Městského muzea v Ústí nad Labem, jehož ředitelem je historik Václav Houfek. A právě z jeho iniciativy byl konečně i u nás vyhlášen Rok trpaslíka. Důvodem pro tak odvážný a velkorysý čin byla především skutečnost, že právě v Ústí nad Labem se již v 19. století začali vyrábět trpaslíci zahradní, a to ve slavné keramičce Ferdinanda Maresche. Na území Čech to byly nepochybně první manufakturní trpaslíci, zdá se však, že byly první, v nejhrošším případě druhí, na světě. První trpaslík zahradní z Mareschovy dílny, která pracovala od roku 1841, prokazatelně spatřil světlo světa v roce 1874. Mareschovy trpaslíci patří mezi elitu a jsou sběratelsky vysoce ceněni. Jednak byly skutečně krásně výtvarně pojednání, jednak se jich zachovalo mimořádně málo (po 2. světové válce byla značná část českých trpaslíků zničena jako symbol nenáviděného německví). Paradoxně největší počet Mareschových trpaslíků se nachází v Americe, kde jsou předmětem sběratelských aktivit.

Rok trpaslíka byl programově bohatý a pestrý. Americké nakladatelství Workman Publishing z New Yorku podpořilo český Rok trpaslíka vydáním nástěnného kalendáře pro rok 2004 s fotografiemi trpaslíků od Ditricha C. Gehringa. Také město Ústí nad Labem vydalo kalendář s reprodukcemi ústeckých trpaslíků a to z původního firemního katalogu Mareschovy továrny z doby kolem roku 1900.

Pro širokou veřejnost byla např. zorganizována turistická akce Po stezkách trpaslíků okolo Ústí nad Labem (29. května 2004), dále výstava k dějinám ústecké firmy Marsech (Městské muzeum 29. dubna až 18. září 2004) a výstava Trpaslík a současnost (Městské muzeum 27. května až 4. září

2004). Náležitě byl propagován také trpasličí hrádek Heinrichsburg, který byl postaven v roce 1908 a to z iniciativy ústeckého podnikatele Heinricha Lumpeho. Hrádek se nachází se v areálu současné ústecké zoologické zahrady a je patrně „jedinou u nás známou památkou secesní trpasličí architektury“. Vyvrcholením Roku trpaslíka pak byla Národní slavnost za rehabilitaci zahraničních trpaslíků ve dnech 18. a 19. června 2004. Ve stínu této velkolepé akce, doprovázené početně navštíveným jarmarkem, se konala významná odborná konference Trpaslík v evropské kultuře. Pořádaly ji: Archiv města Ústí nad Labem, Muzeum města Ústí nad Labem, Ústav slovansko-germánských studií UJEP Ústí nad Labem, Společnost pro dějiny Němců v Čechách a Ústecká muzejní a vlastivědná společnost. Místem konání byly prostory městského muzea. Tématem konference byl samozřejmě trpaslík, a to „nejen jako arechetypální motiv a jeho funkce v kultuře a v umění od středověku po současnost, ale také jako výrazné paradigma moderní globální civilizace“. Přihlásit se mohl každý, fakticky to udělali ti, kteří mají k trpaslíkům kladný vztah a kteří se nad jejich existenci zamýšleli především z pozic svého oboru.

Vzhledem k tomu, že všechny příspěvky budou publikovány v samostatném sborníku, uvádím jen několik poznámek, aby si čtenář této krátké stati mohl učinit představu o bádání českých milovníků trpaslíků.

První konferenční den zahájil Jiří Wolf, když hovořil o démonických skřítcích, tak jak o nich psal P. M. Vogt ve spisku *Bohemia et Moravia subterranea* už v roce 1729. Michal Mondem přiblížil psychologii trpaslíka z hlediska klasické psychoanalýzy. Kristina Kaiserová věnovala pozornost významu středověkého trpaslíka pro dějiny českých Němců. Petr Hlaváček pak navázal příspěvkem s názvem: Odsun nebo vyhnání?

aneb K dějinám národa trpaslíků v českosaském prostoru. Jan Šícha si zvolil problematiku Trpaslictví a státní správy v devadesátých letech 20. století na příkladu zastupitelského úřadu v Bonnu. První jednací den byl zakončen prezentací knihy Martina Krška a následným promítnutím filmu *Nadtrpaslík*.

Druhý konferenční den zahájil Milan Svoboda zasvěceným příspěvkem o etymologii a užití slova trpaslík v češtině. Zpestřením byla i prezentace několika formiček na vánoční cukroví /pracny/ ve tvaru trpaslíka. Nadšený badatel v nich dokonce vyrobil figurky z čokolády, které mohli účastníci konference ochutnat. Marie Macková pak prezentovala výsledky regionální sondy o životě trpaslíků a to pod názvem *Trpaslíci z Bukové hory*. Oldřich Doskočil zasvěceně promluvil o trpaslících ve výtvarném umění a to s důrazem na Litoměřice a jejich okolí a svou přednášku doplnil bohatým obrazovým doprovodem. Josef Šebesta si pak položil otázku, proč se trpaslíci neprokutali do české hudby. Natalie Belisová se vrátila k domácímu regionu a uvedla faktografii týkající se Trpasličí skály u Rynaric. Podobně Jiří Šedivý se podrobně zabýval stavebně historickým průzkumem trpasličího hrádku Heinrichsburg.

Václav Houfek, ředitel ústeckého muzea a obětavý organizátor celé akce, pohovořil o muzeologii trpaslíka a s lítostí konstatoval, že „věci, které jsou tak normální, všední a samozřejmě, zpravidla chybí v muzejních sbírkách“. Takový osud potkal i trpaslíky. Ústecké muzeum má pouze dva exempláře (jeden je neúplný), všechna další oslovená česká muzea (včetně Uměleckopřemyslového muzea v Praze) hlásí nulové zastoupení trpaslíků.

Následně se ujal slova Radek Mikuláš s originálním příspěvkem o trpaslících v geologickém záznamu a kromě faktografie přidal i mýty a recese. Igor Lukačík,

reprezentant firmy Reichhold, která vyrábí hmotu na výrobu trpaslíků, přiblížil podstatu výrobního procesu. Za zaznamenání stojí skutečnost, že jen v Polsku se ročně vyrobí pět milionů trpaslíků a že největším odběratelem jsou tradičně nejen německy mluvící země, ale i zámoří (jmenovitě USA). Ochranáče přírody jistě potěší, že trpaslík je v zásadě tvorem ekologickým, neboť je vyráběn z PET lahví. Helena Haškovcová pak popsala současný stav Zwerkologie aneb nauky o trpaslících a to jak u nás, tak i ve světě. Současně navrhla, aby byl ustaven speciální vědní obor, tedy česká cverkologie (z německého der Zwerk – trpaslík), kde by se integrálně spojovala fakta i fantazijsní dedukce o životě trpaslíků zahradních. Konferenci zakončil Jan Kroča, který pojednal trpaslíky v české a moravské historii z pohledu tradiční geomantie a sakrální geografie.

Na konferenci bylo možné zakoupit nej-různější publikace, které iniciovalo a podpořilo Muzeum města Ústí nad Labem. Jmenujme především knihu Václava Cílka a Jana Němce: *Skryté poklady ústecké terakoty (Ústí nad Labem 2004)*, kde například hned v úvodu s názvem *Archeus pozemský* aneb radostná věda o trpaslících, najdeme vynikající přehled názvů a charakteristik typických druhů trpaslíků a příbuzných bytostí. S jasným vymezením kdo je kdo, je uveden například: Kostelníček, Skřítek, Lesní skřítek, Rarášek, Stodolník, Diblík, Plivník a mnoho dalších (mimořádně zajímavá, i když s tématem trpaslíka nesouvisějící, je publikace s názvem *Němci v České zemi*, která prezentuje zprávy Společnosti pro dějiny Němců v Čechách. Hlavním příspěvkem v čísle III/2004 je článek Jiřího Kopicí: *Zemská vláda Deutschböhmen v letech 1918 a 1919*).

Zbývá dodat, že nikdo z návštěvníků Ústí na Labem v tom čase nemohl dost dobře

přehlédnout „maxitrpaslíka“, tedy zvětšenou kopii jednoho z Mareschových trpaslíků. Nacházel se na prostranství před Městským muzeem a bylo naplánováno, že po skončení slavností vážících se k Roku trpaslíka bude přestěhován do ústecké ZOO a umístěn poblíž trpasličího hradu. Maxitrpaslík leží a v ruce drží knihu s textem, vypovídajícím o zásluhách Ferdinanda Maresche. Na výšku měří 2,5 metru. Dodala ho firma Hortex z Mnichova Hradiště, ovšem s tím, že samotný trpaslík byl vyroben v Polsku, ale nabarven v Hortexu. Surovinu k výrobě maxitrpaslíka poskytly ústecké firmy Spolchemie a Reichhold a britská firma Scott Bader. Vzácný maxitrpaslík byl sledován nejen osobně přítomnými městskými strážníky, ale i kamerovým systémem ústecké policie.

Závěr konference je jasný: trpaslík byl nepochybně především německým fenoménem 19. století a ještě v první třetině 20. století byl přirozenou součástí běžného života lidí. Dnes se sice s jistými rozpaky, ale přece jen vrací i do našich zahrádek. V oblastech, kde kdysi vedle sebe žili Češi a Němci, je to pochopitelné. Překvapivé je, že se trpaslíci zahradní rozšířili i do jiných, historicky neobvyklých stanovišť. Tento jev není náhodný, protože i v supertechnické a racionální době lidé touží po fantazijsním světě a není divu, že si s trpaslíkem hrají a domýšlejí s ním spojené faktické i mytologické děje. Ostatně v několika příspěvcích předních českých cverkologů zřetelně zaznělo, že trpaslík zahradní je symbolem dětství, radosti, stability a optimismu. Není pochyb o tom, že v našem neklidném světě je zvýšená potřeba právě oné radosti a optimismu.

Mimochodem: 21. červen byl vyhlášen Mezinárodním dnem trpaslíka.

Helena Haškovcová